Színház- és Filmművészeti Egyetem Doktori Iskola DLA képzés

BETEKINTÉS A DOKUMENTUMFILM PRODUCERI HÁTTERÉBE

doktori értekezés tézisei

László Sára

Témavezető: **Almási Tamás filmrendező, egyetemi tanár**

Budapest, 2018

Mivel foglalkozik a producer?

A kérdésre, még ha szakmai körökben tennénk is fel, kevés pontos és kimerítő választ kapnánk. Az egyedüli, kézzelfogható tevékenység, ami a producer szerepköréhez kötődik, hogy megteremti a szükséges anyagi hátteret egy film elkészültéhez. A produceri szakma azonban ennél jóval összetettebb, és bár sok közös pontot lehet találni, de a különböző műfajokban – mint pl. játékfilm, dokumentumfilm, animációs film, természetfilm – eltérnek az egyes, a film elkészültéhez köthető folyamatok és produceri feladatok egymástól.

A produceri hivatás gyakorlati szakma, így jelentős részéről elmondható, hogy csak tapasztalat útján sajátítható el. Ezzel együtt kapcsolódik hozzá egy átadható elméleti tudásanyag, amely megismerése jelentős segítséget nyújthat a kezdő producernek munkája során. Értekezésem célja az elmúlt 10 év alatt szerzett szakmai tapasztalatom[1] összegzése. Egy olyan a dokumentumfilm készítést érintő produceri tudásanyag összeállítása, amely egy a jövőben a Színház- és Filmművészeti Egyetemen elindított produceri mesterképzésbe beilleszthető kurzus tartalmának felvázolására tesz kísérletet.

Értekezésemben a dokumentumfilm műfaját érintő szakirodalom mellett, hangsúlyozottan filmek eset-tanulmányaira támaszkodom. A dolgozatban érintett témák alátámasztására, megértéséhez hazai és nemzetközi, régebbi illetve kortárs filmek közül választok ki példákat, melyeket kiemelt, a producer szakmát érintő kérdéskörök szempontjából vizsgálok. Saját, a Campfilm által gyártott filmjeinket is ebbe a keretbe illesztem. Az értekezésben érintett témák során rendszerint visszatérek eddigi – a tartalom, a gyártás, és a finanszírozás tekintetében – legösszetettebb produceri munkámra, a *Káin gyermekei*[2], című filmre.

A doktori értekezés célja, az alapvetően fontos tudásanyag összegzése mellett, a hosszútávú stratégiai tervezésen alapuló gondolkodás és a rendezővel való hatékony együttműködés fontosságának alátámasztása. A producer munkájához szorosan kapcsolódó művészeti és elméleti gondolatköröktől haladok a szakmát érintő gyakorlati tudást összegző fejezetek felé − öt témakörre bontva a disszertációt.

---

[1] 2007-ben alapítottuk Gerő Marcellel és Dobos Tamással közösen a Campfilm nevű filmgyártó céget, az azóta eltelt években elsősorban dokumentumfilmek megvalósításán dolgoztunk.

[2] *Káin gyermekei* (Gerő Marcell, 2014)

1. *A producer munkáját érintő műfaji áttekintés*

A doktori értekezésem céljaként meghatározott tudásanyag összeállításánál fontos szempont, hogy hosszútávon olyan filmes szakemberek, úgynevezett kreatív producerek képzését tudja segíteni, akik tartalmi szempontból is partnerei tudnak lenni az általuk megvalósított dokumentumfilmek rendezőinek.

Az a fajta produceri munka és szemlélet amit dolgozatomban részletesen tárgyalok, nem leválasztható magukról a filmekről, amik a munka gyümölcseként megszületnek. Ezért is tartom fontosnak, hogy disszertációmban röviden megidézzem a műfaj elméleti megközelítését.

Barry Hampe *Making Documentary Films and Videos*[3] című könyvének *Documentary Genres* című fejezetében a témából, annak rendezői megközelítéséből, valamint a jelenhez képest való időbeli elhelyezkedéséből kiindulva határoz meg különböző műfaji csoportokat. *Hampe* gondolatmenetét használom sorvezetőként, amikor disszertációmban rendezem saját tapasztalataimat a dokumentumfilmes műfaji kategóriákról. *Hampe* egyik alapvető felosztása a film jelen-múlt időbelisége alapján történik; amit saját munkáink helyét keresve kiemelten tárgyalok:

a) A jelen feldolgozása (Recording the Present)
   Direct cinéma
   Cinéma vérité
b) A múlt előhívása (Recalling the Past)
c) A múlt és a jelen keveredése (Past and Present Combined)
d) Oknyomozó dokumentumfilmek (Investigative Documentaries)

2. *A producer és a rendező viszonya*

Egy film létrejötte során a rendező és a producer a teljes folyamat alatt jelen vannak, minden szakaszhoz kötődően van feladatuk. Ha abból indulunk ki, hogy a rendező egy pár mondatos ötlettel keresi fel a producert és ezen a ponton döntenek úgy, hogy

[3] Barry Hampe: *Making Documentary Films and Videos*, New York, Henry Holt and Company LLC, 2007, 14-16.

együtt kezdenek a megvalósításba, több éven keresztül lesznek napi munkakapcsolatban és a gyártás valamennyi szakaszában felmerülő, a filmet érintő alapvető kérdésekben kell egyetértésre jutniuk.

A producer és a rendező viszonyával foglalkozó fejezetben a munka különböző szakaszai során jellemzően előforduló helyzeteket tárgyalok, amelyekre lehetséges felkészülési illetve megoldási lehetőségeket sorolok fel saját tapasztalatomra támaszkodva.

3. *A film gyártásának folyamatai produceri szempontból*

Ahhoz, hogy a producer a filmgyártás különböző szakaszait érintő stratégiai−, a rendelkező pénzforrásokat optimálisan felhasználó döntéseket tudjon hozni; mérlegelni tudja az egy−egy döntés hatására keletkező plusz költségeket vagy megtakarításokat, valamint a döntéshez kapcsolódó tevékenység időbeli szükségleteit, nagyvonalakban az egész folyamatot követnie kell, és át kell látnia a szakaszok egymáshoz való viszonyát. A fejezet konkrét példákon keresztül mutatja be, hogy miért fontos az egyes szakaszok feladatait a teljes munkafolyamat fényében és összefüggéseiben vizsgálni.

A dokumentumfilm gyártásának folyamatait az alább felsorolt szakaszokra bonthatjuk – amely szakaszok a film tartalmát érintő jelentőségük mellett, a finanszírozás különböző szakaszait/forrásait is jelölik. Az egyes szakaszokon belül párhuzamosan tárgyalom a hozzá kapcsolódó tartalmi és produkciós feladatokat.

a) Filmterv fejlesztés (*Project Development*) / Kutatás (*Research*)
b) Előkészítés (*Pre−production*)
c) Forgatás/Gyártás (*Production*, *Principal photography*)
d) Utómunka (*Post−production*)
e) Bemutatás (*Premiere*)
f) Forgalmazás (*Distribution*)
g) Marketing (*Marketing*)

4. *Finanszírozás*

A fejezetben részleteiben tárgyalom a pályázati dokumentáció produkciós részének elemeit (megvalósítási ütemterv, költségvetés, finanszírozási terv). Az egyes alfejezetek kibontása közben bemutatom, hogy hogyan épülnek egymásra a folyamatok.

Szintén ebben a fejezetben foglalkozom a televíziós finanszírozás vonatkozásában a *pitching fórum*-ok rendszerével és említést teszek a finanszírozás egy újabb, alternatív módjáról, az úgynevezett *crowd funding* modellről valamint a nemzetközi koprodukcióban készülő alkotások finanszírozást érintő aspektusairól.

Szervezeti adatok segítségével és filmes példákon keresztül bontom ki az alábbi témákat:

a) Gyártasi ütemterv
b) Költségvetés
c) Finanszírozási terv
d) Cashflow
e) Televíziós finanszírozás
f) Dokumentumfilmes képzések
g) Crowd funding

5. *A producer munkáját érintő jogi ismeretek*

A Jogon belül két területet kell a dokumentumfilmes producernek mélyebben megismernie: a szerzői-, és a személyiségi jogokat érintő kérdéseket. Egy-egy film teljes gyártási folyamata során folyamatosan felmerülnek egyikkel vagy másikkal kapcsolatos jogi kérdések, amelyek végiggondolásán akár a film későbbi sorsa is múlhat. A folyamat során kötött szerződések célja, − azon túlmenően, hogy az adott munka együttműködési feltételeit, teljesítési elvárásait, díjazását rögzítsük − az, hogy megteremtsük az elkészült film a lehető legtöbb forgalmazási felületen és földrajzi területen való bemutatásának jogi hátterét.

A fejezetben kiemelem, majd kibontom és filmes példák által szemléltetem a legfontosabb törvényeket, rendelkezéseket, meghatározásokat, melyekre a produkciót

érintő szerződések tárgyalásánál vissza-visszatérek. A 3. fejezet folyamatait követve, a filmgyártás különböző szakaszaiban felmerülő szerződés típusokat külön pontban tárgyalom:

a) Opciós szerződés
b) Felhasználási és Megfilmesítési szerződés
c) Megbízási és Felhasználási szerződés
d) Megbízási és Bérleti szerződés
e) Szereplőszerződés
f) Felhasználási szerződés
g) Koprodukciós szerződés
h) Támogatási szerződés
i) Egyéb, a produkciót érintő jogi kérdések
j) Forgalmazási szerződések